

Geldspecialist Bernard Lietaer: ‘De crisis is een kans’

Bernard Lietaer: 'Verwacht je aan een moeilijke periode zonder voorgaande'
Copyright: Nick Hannes

28 januari 2009 (MO) - **De Belgische geldspecialist Bernard Lietaer ziet in de financiële crisis een potentiële ramp, maar ook een kans. De kans om het soort complementaire munten te scheppen dat nodig is om de problemen van deze tijd op te lossen. Dat is overigens volop bezig, van Brazilië over Duitsland en Japan, tot Vlaanderen.**

Bomen als spaarmunten, geld dat mensen bij elkaar brengt... Bernard Lietaer durft “buiten de box” te denken. Hij is niet verbaasd dat de wereld kreunt onder een geldcrisis. In zijn boek *Het geld van de toekomst* (1999) schreef hij al dat de crisissen van de jaren negentig geen ongelukken waren maar ‘tekenen van een systematische ontwijking van het officiële muntsysteem’. Hij definieert geld als ‘een overeenkomst in een gemeenschap om iets als betaalmiddel te gebruiken’. Lietaer noemt geld het oudste informatiesysteem van de mens: ‘Munten scheppen eengemaakte informatieruimtes waar mensen hun denken en handelen op afstellen.’

Verschillende soorten munten kunnen mensen op verschillende manieren motiveren en geven zo vorm aan de samenleving. Ons huidige geld wordt als krediet geschapen door banken die daar rente voor vragen. Die rente, zo toont Lietaer aan, leidt onvermijdelijk tot concurrentie tussen mensen, de noodzaak van economische groei en concentratie van welvaart. Die rente is geld dat niet geschapen is en dat de ontlener dus moet zien afhandig te maken van andere burgers, vandaar de dwang tot competitie en groei. Dat biedt voordelen maar Lietaer gelooft dat je met dat soort geld de problemen van deze tijd –de vergrijzing, de milieucrisis, de instabiliteit van het geld en de werkloosheid– niet kan oplossen. Daartoe moeten volgens hem complementaire munten gecreëerd worden.

Lietaer kent de financiële sector door en door: op de Nationale Bank van België was hij een van de ontwerpers van de ecu, de voorloper van de euro. Hij was ook een succesvol

deviezenhandelaar en professor internationaal financiewezen aan de KU Leuven en in de VS. Lietaer was tevens raadgever van multinationals en ontwikkelingslanden op vier continenten.

Zijn boek is ondertussen vertaald in 18 talen maar het werd niet meteen in praktijk gebracht. Dat verbaast Lietaer niet: 'De geschiedenis leert dat geldsystemen nooit preventief worden veranderd. Dat gebeurt pas als er problemen zijn. Als de dollar ineens stort –dat is een kwestie van tijd– komt er verandering.'

Hoe belangrijk is de factor vertrouwen in het functioneren van geld?

Bernard Lietaer: Vertrouwen is cruciaal. Als je een biljet in betaling aanneemt, vertrouw je dat anderen het zullen vertrouwen als jij hen daarmee betaalt. Het is dus geloof in iemand anders geloof. Dat is erg kwetsbaar. De kwetsbaarheid nam sterk toe nadat we in de jaren zeventig overgingen op vlottende wisselkoersen. Vanaf dan werd de waarde van een munt vastgelegd door de geldmarkten. De tweede stap was dat er almaar minder regels waren over wat je met geld kon doen. Het idee was dat we gewoon op basis van de markten tot een stabiel systeem zouden komen. We weten nu dat dit niet klopt. Ons financieel systeem is in feite structureel instabiel

Hoe moet het nu verder?

Bernard Lietaer: Ik ben vrij pessimistisch. De banken zullen proberen hun balansen aan te zuiveren en gaan dus minder krediet toestaan. Bedrijven zullen voor jaren moeilijk aan krediet geraken. Verwacht je aan een moeilijke periode zonder voorgaande van minstens een decennium. In de kern van het probleem zitten de enorme schulden die de VS zijn aangegaan. Die bedragen nu 310 procent van 's lands bnp, meer dan tijdens de Grote Depressie. Von Mises zei lang geleden dat er geen middelen bestaan om de ineensstorting van een boom gebaseerd op schulden, tegen te gaan.

Zijn we dan niet bezig om zo'n ineensstorting te voorkomen?

Bernard Lietaer: Staten hebben enorme beloftes gemaakt om het banksysteem te redden. In de VS gaat het om 4300 miljard dollar, meer dan wat ze in konstante dollars aan de Tweede Wereldoorlog hebben besteed,. In de EU stelden regeringen zich garant voor 1827 miljard dollar. Regeringen hebben zich op een nooit geziene manier leeggebloed om het banksysteem te redden. De Belgische regering garandeert bij de drie grootste banken vermogens ter waarde van 528 procent van het bnp. Zwitserland zit aan 773 procent. IJsland ging al overkop. In de jaren dertig leerden regeringen dat ze de banken niet failliet kunnen laten gaan omdat dan de economie stilvalt. De vraag is: wat gebeurt er als blijkt dat de regeringen niet genoeg middelen hebben om de banken te redden?

Is herregulering van de banksector de oplossing?

Bernard Lietaer: Dat is politiek onvermijdelijk. Ik sta er ook achter maar verwacht er geen mirakels van. Banken en regulators spelen al kat en muis sinds het recht om geld te scheppen bij de banken zit. Regulering voorkomt dat exact dezelfde misbruiken ontstaan maar na verloop van tijd vindt men nieuwe ontsnappingsroutes met nieuwe crises tot gevolg.

Wat vindt u van de reddingsplannen?

Bernard Lietaer: Direct kapitaal injecteren in de banken is efficiënter dan het aanvankelijke plan van de VS om de slechte financiële producten van banken op te kopen. Vermits banken geld scheppen, kan een kapitaalsinjectie van een miljard euro vertaald worden in een geldcreatie van minstens tien miljard. Veel banken hanteerden veel grotere hefboomen. Deutsche Bank zit met een hefboom van 83. Maar die aanpak voorkomt niet dat de reële economie in een tweede golf geraakt wordt door de bankcrisis. Deze schept een moreel dilemma omdat ze banken beloont voor slecht beleid en hen aanzet in de toekomst weer onvoorzichtig te zijn.

Hoe kan je de moral hazard aanpakken?

Bernard Lietaer: In tegenstelling tot wat velen geloven, wordt ons geld sinds 300 jaar niet meer gecreëerd door regeringen maar door banken. Indien de banksector dit privilege misbruikt, kan het hen ontnomen worden: geld is een publiek goed en het recht om wettelijke betaalmiddelen uit te geven komt, theoretisch ten minste, toe aan overheden. In een door regeringen gerund muntsysteem zouden overheden geld scheppen door het uit te geven zonder intrest te moeten betalen. Banken worden dan enkel bemiddelaars van het geld dat bij hen wordt gedeponneerd. Dit zou zeker de bankcrisissen uit de wereld helpen en ook toelaten goedkoper een Keynesiaans stimuleringsbeleid te voeren vermits er geen intresten moeten betaald worden voor de regeringsleningen.

Waarom gebeurt dat dan niet?

Bernard Lietaer: De voornaamste reden is de lobby van de financiële sector. Als banken het recht om geld te scheppen verliezen, worden ze geraakt in de kern van hun huidige zakenmodel. Toch zal de vraag om nationalisering van de geldschepping opnieuw de kop opsteken.

Zelf bent u er niet zo voor gewonnen?

Bernard Lietaer: Neen, omdat het misschien wel bankcrisissen voorkomt maar geen muntercrisissen. Ons geldstelsel is "systemisch" onstabiel, en een private monopool vervangen met een overheids monopool is geen systemische oplossing. Wat zou er gebeuren indien je alle rijstvariëteiten in de wereld zou vervangen door één zeer productieve variëteit? Dan zal je wellicht een aantal reuzeoogsten halen maar het is voorspelbaar dat het systeem eraan gaat, als die ene variëteit een ziekte of een ander probleem krijgt. Hetzelfde geldt voor munten.

Waarom?

Bernard Lietaer: Onderzoek van ecosystemen toont aan dat de duurzaamheid ervan niet enkel afhangt van de efficiëntie waarmee ze energie of materie verwerken, maar ook van hun diversiteit en interconnectiviteit. Als die groot zijn, kan een systeem zich beter herstellen van een verstoring. Dit geldt voor alle complexe netwerksystemen met een gelijkaardige structuur, zonder invloed van wat er in het netwerk loopt. In een ecosysteem vloeit er biomassa door het netwerk, in een elektrisch netwerk zijn het elektronen en in een economie geld.

Ons internationaal geldsysteem is extreem efficiënt: elke dag worden 3200 miljard dollar deviezen gewisseld. Maar het is ook erg fragiel, moet nu duidelijk geworden zijn. De oplossing kan een verrassing zijn voor wie conventioneel denkt: men moet meer diversiteit in het gebruik van uitwisselingsinstrumenten toelaten. Daarom stel ik de creatie van complementaire munten voor. Die kunnen in geval van crisis van het officiële muntstelsel de schok verzachten omdat ze een deel van de activiteit kunnen overnemen. Bovendien zijn ze beter geschikt om belangrijke maatschappelijke noden te beantwoorden.

Maak dat eens concreter: wat moet er nu gebeuren?

Bernard Lietaer: Om een domino-effect van faillieten en ontslagen te voorkomen, ontwikkelen bedrijven best zo snel mogelijk een wederzijds kredietsysteem op de schaal die hen best past. De Zwitserse Wir is een voorbeeld van een munt die is afgestemd op bedrijfsnoden. De munt werd in de jaren dertig opgericht toen bedrijven moeite hadden om aan geld te komen. Een vijfde van de Zwitserse kmo's is er lid van.

Wie iets verkoopt, verwerft een tegoed in Wir dat bijgehouden wordt in de centrale in Bazel. Die verkoper kan met dat tegoed op zijn beurt dingen kopen in het Wir-netwerk. Vorig jaar werd voor 1,7 miljard Zwitserse frank omgezet via de Wir. Macro-economisch onderzoek toont aan dat het volume in Wir automatisch stijgt wanneer bankkrediet moeilijker te krijgen is en spontaan daalt als de activiteit in de "officiële" economie groeit. De Wir fungeert als bumper in crisistijden.

Kunnen munten ook de vergrijzing helpen opvangen?

Bernard Lietaer: De Japanse fureai kippu –zorgzame relatiebiljetten– helpen de financiële gevolgen van de vergrijzing op te vangen. Buren kunnen Japanse ouderen bijstaan in hun dagelijkse problemen en zo fureai kippu winnen, die uitgedrukt worden in aantal uren. Die kunnen ze sparen tot ze ze zelf nodig hebben of doorsturen naar hun ouders of verwanten elders in Japan die dezelfde noden hebben. Dit soort munt bevordert de samenhang tussen de mensen.

Regionale munten kunnen regionale noden beantwoorden?

Bernard Lietaer: In Brazilië komen nu een tiental dubbel geldsysteem banken per maand op stroom, en die zijn officieel geholpen door de overheid en de Banco do Brazil. In het Duitse taalgebied worden drieënzestig regionale munten gelanceerd. Dertig ervan zijn al operationeel. In het Oostenrijkse Vorarlberg verbindt de Talente-Tauschkreis 1500 deelnemers die hun talenten aanbieden –auto's herstellen, aardappelen telen, breien... Ze worden vergoed in de lokale munt die door honderd winkelzaken als betaalmiddel wordt aanvaard. De lokale munten versterken contacten tussen mensen en benutten de aanwezige talenten. Er zit geen rente op deze munten.

Munten zijn motivators. Als je munten wil die fietsen of recycleren bevorderen, dan moet je die creëren. (Limburg doet dat, zie kader). Ik werk aan een spaarsysteem dat niet kwetsbaar is voor inflatie. Het kapitaal bestaat uit bomen die met vijf tot zeven procent per jaar groeien. Tachtig procent van de allerarmste mensen van de wereld zijn minstens gedeeltelijk afhankelijk van bossen. Die worden massaal gekapt, wat een ramp is voor het

klimaat. Als de bomen voor de lokale bevolking een waarde vertegenwoordigen, hebben ze er alle belang bij die te beschermen